

ΛΙΑ ΑΓΡΑΦΩΤΗ

Επαναφέροντας τη Συζήτηση για τη
Γάζα: ο αντίκτυπος της επιχείρησης
«Συμπαγές Μολύβι»

Στις 27 Δεκεμβρίου 2008, το Ισραήλ εξαπέλυσε στρατιωτική επίθεση με κωδικό όνομα «Επιχείρηση Συμπαγές Μολύβι» κατά των υποδομών της Χαμάς στη Λωρίδα της Γάζας. Τον Ιανουάριο του 2009, ενώ οι εχθροπραξίες έφθναν στο τέλος τους, το Ανώτατο Δικαστήριο του Ισραήλ εξέτασε το ζήτημα του εάν οι Αμυντικές Δυνάμεις του Ισραήλ είχαν συμμορφωθεί με τις ανθρωπιστικές τους υποχρεώσεις κατά τη διάρκεια των εχθροπραξιών στην υπόθεση Γιατροί για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα κ.α. κατά του Πρωθυπουργού κ.α. (2009).¹ Για τον σκοπό αυτό επιχειρήσε να διασαφηνίσει το εάν οι Ισραηλινές δυνάμεις είχαν τη «δυνατότητα» να ελέγξουν τη Λωρίδα της Γάζας προκειμένου να εφαρμόσουν το νόμο της κατοχής. Το άρθρο 42 των Κανονισμών της Χάγης περιγράφει τα νομικά κριτήρια για την εδραίωση της πραγματικής στρατιωτικής κατοχής του ξένου εδάφους ορίζοντας ότι: «το έδαφος θεωρείται ότι βρίσκεται υπό κατοχή όταν στην πραγματικότητα βρίσκεται κάτω από την εξουσία του εχθρικού στρατού. Η κατοχή εκτείνεται μόνο στο έδαφος όπου μια τέτοια εξουσία έχει εδραιωθεί και μπορεί να ασκηθεί.»²

Μολονότι δύο κριτήρια αναπτύχθηκαν για να προσδιορίσουν την εμπόλεμη κατοχή, του «πραγματικού» και του «εν δυνάμει» ελέγχου, η απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου Απονομής Δικαιοσύνης (ΔΔΑΔ) στην υπόθεση για τις Ένοπλες Δραστηριότητες στο Έδαφος του Κονγκό (2005) έχει περιορίσει την στάση του αποκλειστικά υπέρ του κριτηρίου του «πραγματικού» ελέγχου. Μετά την απεμπλοκή του Ισραήλ από τη Λωρίδα της Γάζας το 2005, το Ισραήλ σύμφωνα με το αυστηρότερο κριτήριο του «πραγματικού» ελέγχου δεν μπορούσε πλέον να θεωρείται ένας εμπόλεμος κατακτητής εκεί. Στην υπόθεση Γιατροί των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Physicians for Human Rights Case, 2009), ως απάντηση στην Επιχείρηση «Συμπαγές Μολύβι», έγινε η πρώτη σημαντική προσπάθεια ενασχόλησης με την ασάφεια του κριτηρίου του «εν δυνάμει» ελέγχου στο διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, έπειτα από την απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου Απονομής Δικαιοσύνης. Υπό το φως αυτών των εξελίξεων, η παρούσα εισήγηση επιδιώκει να επανεξετάσει τη συζήτηση για το καθεστώς της Γάζας στον απόηχο της επιχείρησης «Συμπαγές Μολύβι». Εφαρμόζεται στη Λωρίδα της Γάζας το δίκαιο της εμπόλεμης κατοχής; Η Γάζα θεωρείται ως έδαφος υπό κατοχή σύμφωνα με το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο;

Η παρούσα μελέτη βασίζεται σε εισήγηση που παρουσιάστηκε στο ετήσιο συνέδριο της Ένωσης Κοινωνικών και Νομικών Επιστημών, στο Πανεπιστήμιο του de Montfort στο Λέστερ τον Απρίλιο του 2009.

Εισαγωγή

Στις 27 Δεκεμβρίου 2008, το Ισραήλ εξαπέλυσε την στρατιωτική επιθετική Επιχείρηση Συμπαγές Μολύβι στην ελεγχόμενη από την Χαμάς Λωρίδα της Γάζας. Τις επόμενες εβδομάδες των σποραδικών στρατιωτικών επιδρομών στη Γάζα, η επίθεση των Ισραηλινών αποτέλεσε μία προσπάθεια να σταματήσουν τη Χαμάς να εκτοξεύει ρουκέτες στο Νότιο Ισραήλ και να διακινεί λαθραία όπλα μέσω των τούνελ της Ραφά κάτω από τα σύνορα Γάζας-Αιγύπτου.³ Κατά τις εκθροπραξίες η σκόπιμη στόχευση των πολιτών, ο υψηλός αριθμός των Παλαιστίνιων θυμάτων, η υπερβολική καταστροφή της περιουσίας και η παρεμπόδιση της ανθρωπιστικής δραστηριότητας προκάλεσαν τη διεθνή κριτική.⁴ Το μέγεθος της ανθρωπιστικής καταστροφής έκανε την ομάδα Γιατρών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα να διεκδικήσουν τις ανθρωπιστικές υποχρεώσεις του Ισραήλ προς τους κατοίκους της Λωρίδας της Γάζας στο Ανώτατο Δικαστήριο του Ισραήλ καθώς και το εάν αυτές οι ανθρωπιστικές υποχρεώσεις ρυθμιζονταν από το δίκαιο κατοχής. Όλος περιέργως, η Επιχείρηση «Συμπαγές Μολύβι» ήταν η πρώτη ολοκληρωτική εισβολή στη Λωρίδα της Γάζας έπειτα από το Σχέδιο Αποδέσμευσης (2005). Το Σεπτέμβριο του 2005, το

με το διεθνές δίκαιο. Παραμένει υποχρεωμένο το κράτος του Ισραήλ να τηρεί τους νόμους της στρατιωτικής κατοχής στη Λωρίδα της Γάζας; Επιπλέον, εξακολουθεί να βρίσκεται υπό κατοχή η Λωρίδα της Γάζας σύμφωνα με το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο;

Τα Κριτήρια του Άρθρου 42 για τον Αποτελεσματικό Έλεγχο Το Άρθρο 42 των Κανονισμών της Χάγης του 1907 καθορίζει τον απαιτούμενο έλεγχο που είναι απαραίτητος για την εμπόλημη κατοχή:

«το έδαφος θεωρείται ότι βρίσκεται υπό κατοχή όταν στην πραγματικότητα βρίσκεται κάτω από την εξουσία του εχθρικού στρατού. Η κατοχή εκτείνεται μόνο στο έδαφος όπου μια τέτοια εξουσία έχει εδραιωθεί και είναι δυνατή η άσκηση της.»⁶

Παρά την προφανή αντικειμενική απλότητα, το άρθρο είναι λιγότερο ξεκάθαρο στην πράξη. Όπως παρατήρησε ο δικαστής Μάρεϊ-Ωνσλεϊ (Murray-Aynsley) στην υπόθεση *Loh Khing Woon v. Lai Kong Jin and Another* (1946):

Η απόφαση σχετικά με το πότε κάποιο έδαφος βρίσκεται υπό κατοχή είναι μια απόφαση για ένα δύσκολο και περίπλοκο πραγματικό περιστατικό. Δεν είναι μονάχα το ζήτημα της παρουσίας δυνάμεων της μίας πλευράς και η απουσία των δυνάμεων της άλλης. Για την ύπαρξη της κατοχής θα πρέπει κανείς να αναζητήσει ένα συγκεκριμένο στοιχείο μονιμότητας.⁷

Στην απόφαση της Δίκης των Ομήρων το ζήτημα ήταν αν τμήματα της Ελλάδας και της Γιουγκοσλαβίας, που είχαν βρεθεί αρχικά υπό την κατοχή των Γερμανικών Ενόπλων Δυνάμεων αλλά στη συνέχεια υπό τον έλεγχο ανταρτών, θα μπορούσαν να συνεχίσουν να θεωρούνται ως κατεχόμενα εδάφη.

Ισραήλ είχε εκκενώσει τους οικισμούς εποίκων στη Γάζα, απέσυρε τις Αμυντικές Δυνάμεις του Ισραήλ από την περιοχή και μονομερώς διακήρυξε το τέλος της σαρανταετούς κατοχής στη Λωρίδα της Γάζας.⁵ Ωστόσο, η παρουσία των στρατευμάτων στη Γάζα κατά τη διάρκεια της Επιχείρησης «Συμπαγές Μολύβι» και επιπρόσθετα η απόφαση για το κριτήριο του «εν δυνάμει» ελέγχου στην υπόθεση των Γιατρών των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων κατά του Πρωθυπουργού (*Physicians for Human Rights Case et al v Prime Minister et al*, 2009) αναζωπυρώνει το ζήτημα για την κατάσταση της Γάζας σύμφωνα

Τρεις προϋποθέσεις είναι απαραίτητες για την εδραίωση του αναγκαίου αποτελεσματικού ελέγχου για την εμπόλημη κατοχή εχθρικού εδάφους. Πρώτον, η προηγούμενη κυβέρνηση καθίσταται ανίκανη ν' ασκήσει κυβερνητική εξουσία και η κατοχική δύναμη πρέπει τότε να εδραιώσει την εξουσία της στο εχθρικό έδαφος.⁸ Δεύτερον, θα πρέπει να υπάρχει στρατιωτική παρουσία στο έδαφος και τρίτον, η δύναμη που εισβάλλει θα πρέπει να αντικαταστήσει την εξουσία της προηγούμενης κυβέρνησης με τη δική της. Η αντικατάσταση της εξουσίας μπορεί να είναι «πραγματική» ή «εν δυνάμει».

Σύμφωνα με το κριτήριο του «πραγματικού» ελέγχου η εξουσία της νόμιμης δύναμης αναστέλλεται και περνάει στην ουσία στα χέρια του εμπόλεμου κατακτητή.⁹ Για τον Οππενχάιμ, ο κυβερνητικός έλεγχος ήταν το χαρακτηριστικό γνώρισμα της πραγματικής εξουσίας. Η διαφορά μεταξύ της κατοχής και της εισβολής έγινε «εμφανής από το γεγονός πως ένας κατακτητής εδραιώνει κάποιου είδους διακυβέρνηση, ενώ ο εισβολέας όχι.»¹⁰ Ο πραγματικός έλεγχος του διαφιλονικούμενου εδάφους είναι προσωρινός και αντιμετωπίζεται μονάχα ως ένα «σταθερό απόκτημα» για την αποτελεσματική διακυβέρνηση.¹¹ Ωστόσο, σύμφωνα με μια θεώρηση «πραγματικού ελέγχου», ο κατακτητής που διατηρεί μια στρατιωτική παρουσία στο κατεχόμενο έδαφος, αλλά αποφεύγει ή αποσύρεται από την άσκηση της πραγματικής εξουσίας, δεν θα θεωρείται πλέον ως εμπόλεμος κατακτητής. Παίρνοντας ως παράδειγμα το καθεστώς της σχέσης του Ισραήλ με τη Λωρίδα της Γάζας σύμφωνα με το κριτήριο του «πραγματικού ελέγχου», το Ισραήλ έπειτα από την απομάκρυνση των ένοπλων δυνάμεων σύμφωνα με το Σχέδιο Αποδέσμευσης του 2005 δεν θα θεωρούνταν ένας εμπόλεμος κατακτητής της Λωρίδας της Γάζας. Το κριτήριο του «εν δυνάμει» ελέγχου ταιριάζει περισσότερο στην πράξη με τις σημερινές εκθροπραξίες. Οι δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι έδειξαν την αυξανόμενη περιφρόνηση ορισμένων εμπόλεμων μερών ως προς τις υποχρεώσεις τους στο κατεχόμενο κράτος σύμφωνα με το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο. Ο σχηματισμός μιας κυβέρνησης ανδρείκελων από την Ιαπωνία κατά την κατάληψη της Μαντζουρίας στον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο λειτούργησε ως ένα ευφυές μέσο αποφυγής των διοικητικών της ευθυνών σύμφωνα με το Άρθρο 43 των Κανονισμών της Χάγης.¹² Πιο πρόσφατα οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο ως δυνάμεις κατοχής στο Ιράκ προσπάθησαν να αποφύγουν τις ευθύνες τους σύμφωνα με το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, υποστηρίζοντας πως το Ιράκ αποτελούσε «απελευθέρωση» και όχι «κατάληψη» εδάφους, ένας όρος που στερείται νοήματος στο διεθνές δίκαιο.¹³ Παλαιότερες μορφές του ευρύτερου κριτηρίου του «εν δυνάμει» ελέγχου μπορούν να αναγνωριστούν στον Κώδικα Λίμπερ (1863). Σύμφωνα με το άρθρο 41 του Κώδικα Lieber «το έδαφος θεωρείται κατεχόμενο όταν, ως αποτέλεσμα της εισβολής από τις δυνάμεις του εκθρού, το Κράτος στο οποίο ανήκει έχει πάψει, στην ουσία, να ασκεί κανονικά την εξουσία του εκεί, και το Κράτος που έχει εισβάλει είναι σε θέση μόνο του να διατηρεί την τάξη εκεί. Τα όρια μέσα στα οποία

υφίσταται αυτή η κατάσταση προσδιορίζουν το μέγεθος και τη διάρκεια της κατοχής.»¹⁴ (δική μου έμφαση)

Το κριτήριο του εν δυνάμει ελέγχου που ενσωματώθηκε στον Κώδικα Λίμπερ, τον Κώδικα της Οξφόρδης και σιωπηλά πέρασε στις Συμβάσεις των Βρυξελλών και της Χάγης έχει αποτελέσει ζήτημα ευρείας ερμηνείας. Ο Μπλντσλι (Bluntschli) συμπέρανε σε κείμενά του το 1878 ότι η φυσική στρατιωτική παρουσία στο κατεχόμενο έδαφος δεν ήταν απαραίτητη εφόσον ο έλεγχος μπορούσε να διατηρηθεί χωρίς υλική ισχύ.¹⁵ Ο Πιγιέ (Pillet) πίστευε ότι ένας μόνο στρατιώτης μπορεί να αρκεί σε ορισμένες περιπτώσεις προκειμένου να υποδηλώσει εμπόλεμη κατοχή.¹⁶ Το γαλλικό στρατιωτικό εγχειρίδιο του 1893 υποστήριζε ότι ένα έδαφος μπορεί να βρίσκεται υπό κατοχή εάν το εμπόλεμο μέρος που έχει εισβάλει περιβάλλει το έδαφος, ακόμη και αν δεν έχει συμβεί ούτε μια συγκεκριμένη πράξη εξουσίας μέσα σε αυτό.¹⁷ Ειδικότερα, το στρατιωτικό εγχειρίδιο του Ηνωμένου Βασιλείου (2004) ορίζει πως δύο προϋποθέσεις είναι απαραίτητες για μία αποτελεσματική εμπόλεμη κατοχή: «η πρώην κυβέρνηση να έχει καταστεί ανίκανη να ασκήσει δημοσίως την εξουσία της σε αυτή την περιοχή. Και δεύτερον η κατοχική δύναμη να είναι σε θέση να αντικαταστήσει την εξουσία της πρώην κυβέρνησης με τη δική της εξουσία.»¹⁸ Όπως και τα προηγούμενα κείμενα, το εγχειρίδιο δεν φαίνεται να θέτει κάποιους περιορισμούς στα πλαίσια του κριτηρίου του εν δυνάμει ελέγχου.

Η πιο αξιόπιστη ερμηνεία του κριτηρίου του «εν δυνάμει» ελέγχου πηγάζει από την απόφαση στο *re List and Others* (η Δίκη των Ομήρων) το 1948.¹⁹ Εδώ το ζήτημα προέκυψε ως προς το εάν μέρη της Ελλάδας και της Γιουγκοσλαβίας, τα οποία είχαν βρεθεί υπό την κατοχή των Γερμανικών Ενόπλων Δυνάμεων σύμφωνα με το κριτήριο του «πραγματικού» ελέγχου, οι οποίες όμως στη συνέχεια βρέθηκαν κάτω από τον έλεγχο των Ελλήνων και Γιουγκοσλάβων ανταρτών, θα μπορούσαν να συνεχίσουν να θεωρούνται ως κατεχόμενα εδάφη στο πλαίσιο του Άρθρου 42 των Κανονισμών της Χάγης. Το Διεθνές Στρατοδικείο της Νυρεμβέργης θεώρησε ότι «οι Γερμανικές Ένοπλες Δυνάμεις μπορούσαν να διατηρήσουν τον έλεγχό της Ελλάδας και της Γιουγκοσλαβίας μέχρι την αποχώρησή τους το φθινόπωρο του 1944. Μολονότι είναι αλήθεια ότι οι παρτιζάνοι μπορούσαν να ελέγχουν τμήματα των χωρών αυτών κατά καιρούς, αποδεικνύεται πως οι Γερμανοί μπορούσαν όποια στιγμή επιθυμούσαν να αποκτήσουν φυσι-

κό έλεγχο σε οποιοδήποτε μέρος της χώρας. Ο έλεγχος των δυνάμεων αντίστασης ήταν μόνο προσωρινός και όχι τέτοιος που θα μπορούσε να αφαιρέσει από τις Γερμανικές Ένοπλες Δυνάμεις το καθεστώς του κατακτητή.»²⁰

Η απόφαση αυτή περιορίζει σημαντικά τις προηγούμενες νομικές συλλήψεις του κριτηρίου του εν δυνάμει ελέγχου, και το τοποθετεί σταθερά πολύ κοντά στο κριτήριο του πραγματικού ελέγχου που είχε ήδη θεμελιωδώς εδραιώσει την πραγματική

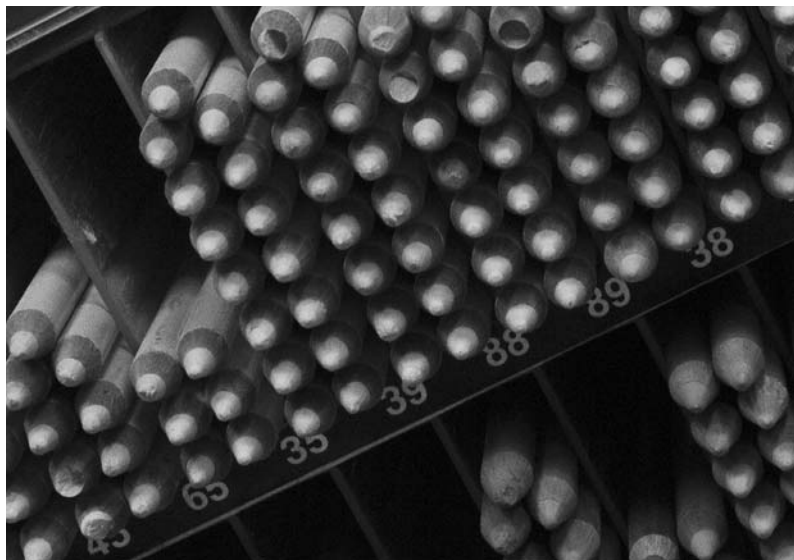
Σύμφωνα με τους όρους της Συμφωνίας του Παρισιού το 1994, το Ισραήλ συνεχίζει να ελέγχει τα περισσότερα έσοδα του φορολογικού συστήματος, όπως το ΦΠΑ και τους δασμούς στη Λωρίδα της Γάζας.

εξουσία των Γερμανικών Ένοπλων Δυνάμεων στο διαφιλονικούμενο έδαφος.²¹ Μια προσωρινή διατάραξη της ισορροπίας του ελέγχου από τους αντάρτες δεν ήταν αρκετή για να τερματίσει την γερμανική κατοχή του εδάφους. Παρά τα θυλάκια εκθροπραξιών εξακολουθούσε να υπάρχει στρατιωτική παρουσία και αντικατάσταση εξουσίας τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Γιουγκοσλαβία και οι Γερμανικές Ένοπλες Δυνάμεις θα μπορούσαν πιθανώς να επεκταθούν στις περιοχές υπό αναβρασμό εάν και όταν αυτό ήταν απαραίτητο. Αναγκαία προϋπόθεση για το κριτήριο του εν δυνάμει ελέγχου για την εμπόλεμη κατοχή θα ήταν η αντικατάσταση της εξουσίας και προηγουμένως η εδραίωση της στρατιωτικής παρουσίας σε ένα μέρος του εδάφους. Αυτό θα εξάλειφε την περίπτωση οι ένοπλες δυνάμεις να μπορούν πιθανώς να ασκήσουν εξουσία στο έδαφος μονάχα περικυκλώνοντας το για να εξυπηρετήσουν την κατοχή, ακόμη και εάν δεν υπήρχε συγκεκριμένη πράξη εξουσίας μέσα σε αυτό.

Ένοπλες Δραστηριότητες στο Έδαφος της Λαϊκής Δημοκρατίας του Κονγκό (2005)

Η αβεβαιότητα σχετικά με τη χρήση του κριτηρίου του εν δυνάμει ελέγχου προκειμένου να προσδιοριστεί η εμπόλεμη κατοχή του εδάφους σύμφωνα με το Άρθρο 42 των Κανονισμών της Χάγης είχε προκύψει έπειτα από την απόφαση του ΔΔΑΔ σχετικά με τις Ένοπλες Δραστηριότητες στο Έδαφος της Λαϊκής Δημοκρατίας του Κονγκό (2005).²² Στην υπόθεση αυτή

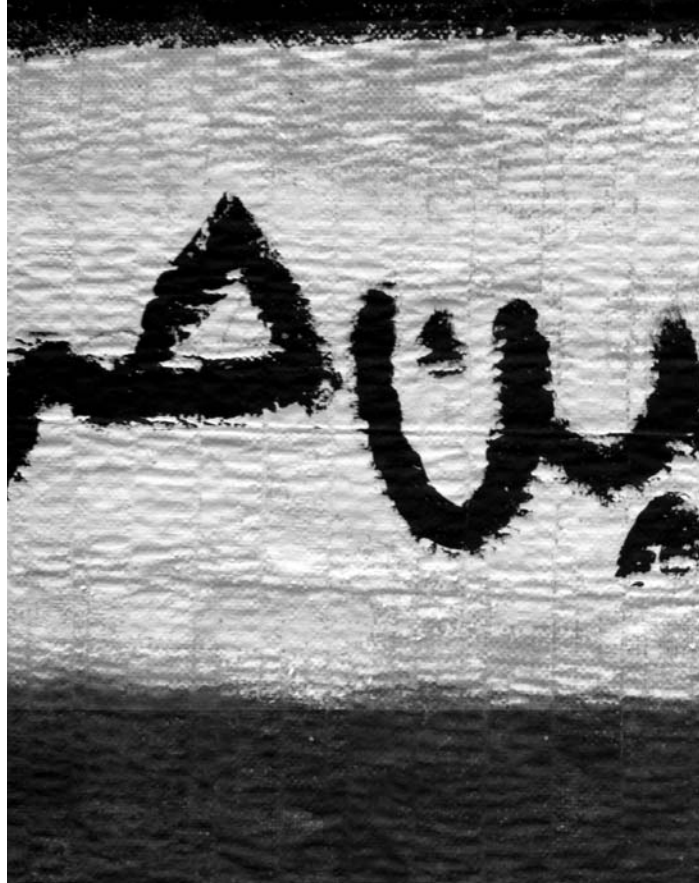
το ΔΔΑΔ βρήκε ότι το Ιτούρι, μία περιοχή στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, όπου είχε διοριστεί ένας κυβερνήτης και είχε εδραιωθεί μία κυβέρνηση από τις ένοπλες δυνάμεις της Ουγκάντα, τελούσε υπό κατοχή. Εύστοχα οι τριγύρω περιοχές όπου υπήρχαν δυνάμεις της Ουγκάντα και είχαν καταλάβει συγκεκριμένους στρατιωτικούς στόχους όπως αερολιμένες, δεν τελούσαν υπό κατοχή παρά την δυνατότητα των ενόπλων δυνάμεων της Ουγκάντα να ελέγχουν την περιοχή. Για να καταλήξει σε αυτό το συμπέρασμα το δικαστήριο βασίστηκε μόνο

ΑΡΓΥΡΗΣ ΛΙΑΠΟΠΟΥΛΟΣ

στο παραδοσιακό κριτήριο του «πραγματικού ελέγχου». Το Δικαστήριο χρειαζόταν να «εξετάσει το εάν υπάρχουν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία που θα καταδείκνυαν ότι η συγκεκριμένη εξουσία στην πραγματικότητα εδραιώθηκε και ασκήθηκε από το παρεμβαλλόμενο Κράτος στις εν λόγω περιοχές. Στην προκειμένη περίπτωση το Δικαστήριο θα πρέπει να πειστεί ότι οι ένοπλες δυνάμεις της Ουγκάντα στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό όχι μόνο τοποθετήθηκαν σε συγκεκριμένες περιοχές, αλλά επίσης είχαν αντικαταστήσει την Κυβέρνηση του Κονγκό με τη δική τους εξουσία.»²³

Το δικαστήριο έκρινε ότι παρά την στρατιωτική παρουσία σε συγκεκριμένες περιοχές έξω από την επαρχία Κιμπάλι-Ιτούρι²⁴ και τον έλεγχο σε συγκεκριμένους στόχους όπως αερολιμένες, δεν υπήρχε κανένα αποδεικτικό στοιχείο στον φάκελο της υπόθεσης που να επιτρέπει μία ευρύτερη διαπίστωση τοπικής κα-

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΚΑΤΣΕΛΗΣ

τοχής πέρα από το Ιτούρι. Η ανάγκη για «πραγματικά» στοιχεία ελέγχου παραμερίζει την πιθανότητα του «εν δυνάμει» ή του εποικοδομητικού στρατιωτικού ελέγχου στην περιοχή. Δυστυχώς, η δικαστική απόφαση δεν περιείχε κάποιο λόγο χρήσης του κριτηρίου του παραδοσιακού «πραγματικού» ελέγχου σε βάρος του «εν δυνάμει» ελέγχου που ήταν μία θλιβερή παρέκκλιση από την παραδοσιακή εφαρμογή του Άρθρου 42 των Κανονισμών της Χάγης για τις εκθροπραξίες όπως περιγράφηκε

γενικά στην προηγούμενη υπόθεση των Ομήρων. Εύλογα το ΔΔΑΔ στην υπόθεση των Ενόπλων Δραστηριοτήτων στο Έδαφος του Κογκό είχε σιωπηρά ενσωματώσει το κριτήριο του εν δυνάμει ελέγχου στον ελεύθερο κατά την κρίση του ΔΔΑΔ καθορισμό της κατοχής ολόκληρης της περιοχής του Ιτούρι/Κιμπάλι (έξω από την πρωτεύουσα Μπούνια) από την Ουγκάντα. Στο τμήμα της απόφασης όπου παρουσιάζεται η προσωπική του κρίση, ο δικαστής Πάρρα Αραγκούρεν

γκάντα. Επειδή κρίθηκε ως εξαιρετικής σημασίας το γεγονός πως αυτά τα στοιχεία δεν εξετάστηκαν από το Δικαστήριο, ο δικαστής συμπέρανε ότι η Ουγκάντα δεν είχε υπάρξει κατεχόμενη δύναμη για ολόκληρη την επαρχία Κιμπάλι-Ιτούρι «αλλά [μονάχα] σε ορισμένα σημεία και σε διαφορετικές χρονικές περιόδους» για το κάθε σημείο ξεχωριστά. Το γεγονός ότι το Δικαστήριο ήταν πρόθυμο να επεκτείνει το καθεστώς του κατεχόμενου εδάφους στις περιοχές πέρα από την Μπούνια στο Ιτούρι, όπου άλλες ομάδες ανταρτών είχαν εγκατασταθεί, υποδηλώνει ότι μολονότι το Δικαστήριο δεν υιοθέτησε το κριτήριο του εν δυνάμει ελέγχου προκειμένου να φτάσει σε αυτό το συμπέρασμα, ενδεχομένως το δικαστήριο κινούνταν με ένα λανθάνοντα τρόπο προς αυτή την κατεύθυνση, όσο οι τριγύρω περιοχές βρίσκονταν κάτω από τον πραγματικό (de facto)

Στην απόφαση Ajuri v IDF Commander (2002) το Ανώτατο Δικαστήριο του Ισραήλ αποφάνθηκε ότι η Δυτική Όχθη και Λωρίδα της Γάζας θεωρούνταν ένα έδαφος κάτω από εμπόλεμη κατοχή.

(Parra-Aranguren) διαφοροποιήθηκε από την αιτιολόγηση του Δικαστηρίου ως προς τη διαπίστωση ότι η περιοχή Ιτούρι στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό ήταν κάτω από την πραγματική εξουσία των ενόπλων δυνάμεων της Ουγκάντα. Υποστήριξε, λοιπόν, ότι «[ε]ίναι επίσης αλήθεια ότι η Αμυντική Δύναμη του Λαού της Ουγκάντα είχε υπό τον έλεγχο της την Μπούνια (πρωτεύουσα της επαρχίας Κίμπαλι-Ιτούρι). Όμως ο έλεγχος της Μπούνια δεν υποδηλώνει αποτελεσματικό έλεγχο ολόκληρης της επαρχίας του Κιμπάλι-Ιτούρι, όπως ακριβώς και ο έλεγχος της πρωτεύουσας (Κινσάνσα) από την Κυβέρνηση της Λαϊκής Δημοκρατίας του Κονγκό δεν σημαίνει αναπόδραστα ότι στην πραγματικότητα η κυβέρνηση ελέγχει όλο το έδαφος της χώρας.²⁵

Ο Δικαστής Πάρρα Αραγκούρεν επισήμανε ότι περίπλοκοι παράγοντες όπως η αστάθεια της περιοχής και επιπλέον οι διαμάχες των ανταρτών οδήγησαν σε μία κατοχή που ήταν δύσκολο να εξακριβωθεί.²⁶ Επιπλέον το γειτονικό κράτος της Ρουάντα είχε επίσης αναγνωριστεί από τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό ως ένας εμπόλεμος κατακτητής στο ίδιο έδαφος πριν τη δημιουργία της επαρχίας Ιτούρι από την Ου-

«εν δυνάμει» έλεγχο των ενόπλων δυνάμεων της Ουγκάντα. Παρά το γεγονός αυτό, η μοναδική αναφορά στο κριτήριο του πραγματικού «ελέγχου» εις βάρος του κριτηρίου του εν δυνάμει ελέγχου στη προαναφερθείσα απόφαση για το Κονγκό, τοποθέτησε το ζήτημα του αποτελεσματικού ελέγχου σε περίοδο εμπόλεμης κατοχής σε μια άγνωστη και καταστροφική θέση.

Τοποθετώντας ταυτόχρονα τα κριτήρια: η Απόφαση στην υπόθεση Γιατροί για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα κ.α. εναντίον Πρωθυπουργού (2009)

Σε μία επαινετή αξιολόγηση του Άρθρου 42 των Κανονισμών της Χάγης, το Ανώτατο Δικαστήριο του Ισραήλ ασχολήθηκε ειδικά με τη χρήση του κριτηρίου του εν δυνάμει ελέγχου στην υπόθεση Γιατροί για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα κ.α. εναντίον Πρωθυπουργού (2009).²⁷ Αντλώντας από το δεδικασμένο της υπόθεσης Τζεμέλ εναντίον Υπουργού Άμυνας,²⁸ το δικαστήριο υποστήριξε ότι ο νόμος της εμπόλεμης κατοχής εξαρτάται από τη δυνατότητα των στρατιωτικών δυνάμεων ν' ασκήσουν κυβερνητική εξουσία και όχι απαραίτητα από την πρακτική άσκηση της στρατιωτικής εξουσίας στο έδαφος. Επιπλέον, ο

στρατός μπορούσε αποτελεσματικά να διατηρήσει προσωρινό έλεγχο στο έδαφος για την εφαρμογή του Άρθρου 42 των Κανονισμών της Χάγης, χωρίς στην πραγματικότητα να εδραιώνει μια ειδική στρατιωτική δομή για κυβερνητικούς σκοπούς.²⁹ Αυτό επαναφέρει την έκταση του κριτηρίου για εξουσία πίσω στις σταθερές παραμέτρους της Υπόθεσης των Ομήρων. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός πως το Ανώτατο Δικαστήριο του Ισραήλ επανέφερε το ζήτημα του εν δυνάμει ελέγχου υπό το φως της αποδέσμευσης των Ισραηλινών Δυνάμεων από τη Λωρίδα της Γάζας το 2005 και την επανείσοδο των Ισραηλινών στρατιωτικών δυνάμεων στη Λωρίδα της Γάζας το Δεκέμβριο του 2008, μία κίνηση που θα μπορούσε πιθανώς να σηματοδοτήσει εν δυνάμει de facto Ισραηλινή στρατιωτική κατοχή στη Λωρίδα της Γάζας. Πέρα απ' αυτό, το Ισραήλ έχει δείξει στην εσωτερική του πρακτική ότι τα δύο κριτήρια θεωρούνται άκρως απαραίτητα εργαλεία για την διαπίστωση της εφαρμογής του κατοχικού νόμου. Κατά συνέπεια, ο καθορισμός εκ νέου των κριτηρίων θέτει το καθεστώς της Λωρίδας της Γάζας σε δίλημμα, όταν εξετάζεται κάτω από το πρίσμα του εν δυνάμει Ισραηλινού ελέγχου, επειδή το ζήτημα του εν δυνάμει ελέγχου μπορεί να εξεταστεί κάτω από δύο ξεχωριστές υποθέσεις, οι οποίες δίνουν διαφορετικά κάθε φορά συμπεράσματα. (1) Κατά πόσο το έδαφος της Λωρίδας της Γάζας, της Δυτικής Όχθης και της Ιερουσαλήμ αποτελεί ενιαίο τμήμα για τους σκοπούς της κατοχής ή (2) κατά πόσο η Λωρίδα της Γάζας θα πρέπει να θεωρείται ανεξάρτητα από τα άλλα κατεχόμενα εδάφη ως ένα διακριτό τμήμα.

Η Λωρίδα της Γάζας, η Δυτική Όχθη και η Ανατολική Ιερουσαλήμ – Ένα Ενιαίο Έδαφος;

Το 2005 σύμφωνα με τους όρους του μονομερούς Σχεδίου Αποδέσμευσης, το Ισραήλ απέσυρε τους αποίκους και τα στρατεύματα από τη Λωρίδα της Γάζας για πρώτη φορά από τότε που ξεκίνησε η κατοχή στη Δυτική Όχθη, τη Λωρίδα της Γάζας και την Ανατολική Ιερουσαλήμ το 1967, προκαλώντας σκέψεις πως το έδαφος δεν ήταν πλέον κάτω από την εμπόλεμη κατοχή του Ισραήλ αλλά αντίθετα κάτω από τον Παλαιστινιακό κυβερνητικό έλεγχο.³⁰ Σύμφωνα με τους όρους του Σχεδίου Αποδέσμευσης το Ισραήλ διατηρεί τον έλεγχο στην εξωτερική περίμετρο της Λωρίδας της Γάζας, διατηρεί στρατιωτική παρουσία στα σύνορα της Αιγύπτου και της Λωρίδας της Γάζας (που είναι γνωστή και ως Λωρίδα της Φιλαδέλφειας), διατηρεί αποκλειστική εξουσία στο εναέριο χώρο της

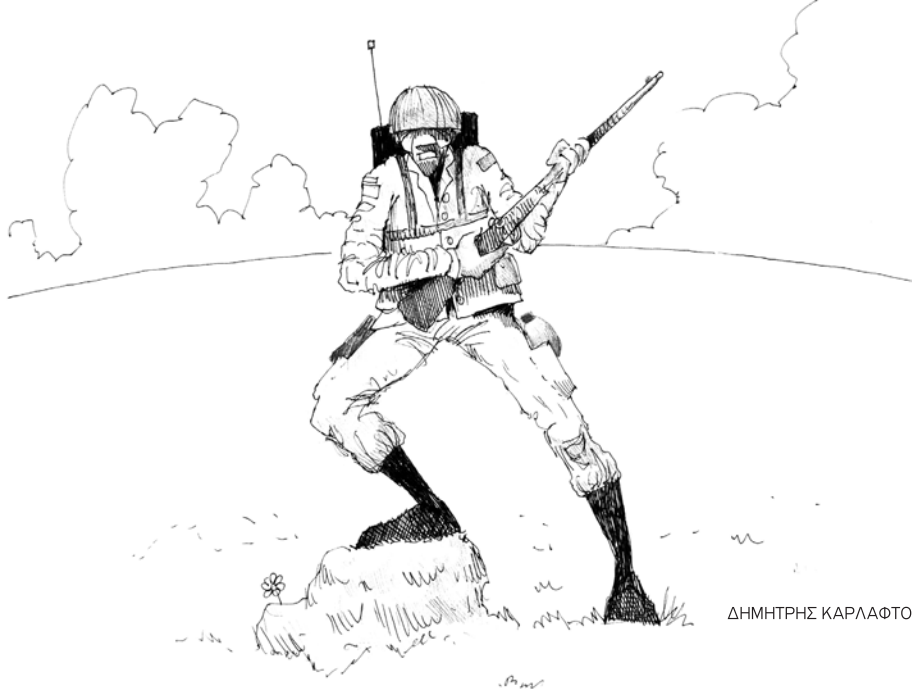
Γάζας και λαμβάνει μέτρα ασφαλείας στη θάλασσα πέρα από την ακτή της Γάζας.³¹ Επιπρόσθετα, η Β'TSELEM, το Κέντρο Πληροφοριών του Ισραήλ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στα Κατεχόμενα Εδάφη, αναφέρει ότι το Ισραήλ συνεχίζει να διατηρεί επίσημη εξουσία στη διακυβέρνηση της Λωρίδας της Γάζας. Ενδεκτικό είναι ότι τα μπρώα του Ληξιαρχείου στη Δυτική Όχθη καθορίζουν ποιος είναι Παλαιστίνιος κάτοικος και ποιος ξένος. Επιπλέον το Ισραήλ ασκεί πλήρη έλεγχο στη διακίνηση των αγαθών στη Λωρίδα της Γάζας, και σύμφωνα με τους όρους της Συμφωνίας του Παρισιού (1994) μεταξύ της Ισρα-

Στην απόφαση Ajuri v IDF Commander (2002) το Ανώτατο Δικαστήριο του Ισραήλ αποφάνθηκε ότι η Δυτική Όχθη και Λωρίδα της Γάζας θεωρούνταν ένα έδαφος κάτω από εμπόλεμη κατοχή.

ηλινής και της Παλαιστινιακής Αρχής, το Ισραήλ συνεχίζει να ελέγχει τα περισσότερα έσοδα του φορολογικού συστήματος, όπως το ΦΠΑ και τους δασμούς σε καταναλωτικά αγαθά στη Λωρίδα της Γάζας.³²

Εύλογα, σύμφωνα με το κριτήριο του «εν δυνάμει» ελέγχου εάν η Λωρίδα της Γάζας, η Δυτική Όχθη και η Ανατολική Ιερουσαλήμ θεωρούνται ως ένα ενιαίο έδαφος και ο στρατός του Ισραήλ ασκεί κυβερνητική εξουσία στη Δυτική Όχθη, τότε αν αυτή η εξουσία θα μπορούσε πιθανώς να επεκταθεί στη Λωρίδα της Γάζας ανεξάρτητα από την στρατιωτική παρουσία, θα θεωρούνταν κατεχόμενο έδαφος σύμφωνα με το Άρθρο 42 των Κανονισμών της Χάγης. Αυτό θα ήταν το θέμα ανεξάρτητα από την έριδα μεταξύ της Χαμάς και της Φατάχ και την επακόλουθη νίκη της Χαμάς το 2006 στις βουλευτικές εκλογές της Παλαιστινιακής Αρχής.³³

Η Λωρίδα της Γάζας και η Δυτική Όχθη (και πιθανώς η Ανατολική Ιερουσαλήμ) θεωρούνταν για κάποιο διάστημα ένα ενιαίο έδαφος για την εξυπηρέτηση κυβερνητικών σκοπών καθώς και σκοπούς που αφορούσαν τα μέτρα οικοδόμησης ειρήνης. Μία σειρά από διεθνείς συμφωνίες που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ του Ισραηλινού Κράτους και των Παλαιστίνιων αντιπροσώπων (Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης) προς αναζήτηση μιας λύσης στην μακροχρόνια κατοχή από το 1967 (και επίσης προς απάντηση στα sporadικά ξεσπάσματα βίας στα εδάφη) έχουν διαμορφώσει

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΡΛΑΦΤΟΠΟΥΛΟΣ

τις διεθνείς απόψεις πάνω στη διαμάχη, αλλά έχουν λάβει χώρα χωρίς καταφυγή στο παραδοσιακό διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο. Έπειτα από τις διαπραγματεύσεις στο Όσλο το 1993, ο Πρόεδρος της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης Γιασέρ Αραφάτ και ο Πρωθυπουργός του Ισραήλ Γιτζάκ Ράμπιν υπέγραψαν τη Διακήρυξη Αρχών πάνω στις Προσωρινές Ρυθμίσεις Αυτοκυβέρνησης.³⁴ Οι όροι της συμφωνίας προέβλεπαν ότι «τα δύο μέρη αντιμετωπίζουν τη Δυτική Όχθη και τη Λωρίδα της Γάζας ως ένα ενιαίο έδαφος, η ακεραιότητα και το καθεστώς της οποίας θα διατηρηθεί κατά τη μεταβατική περίοδο.»³⁵ Αυτό οδήγησε στην παράξενη θέση το καθεστώς της κατοχής να κυβερνάται από το περιεχόμενο της συμφωνίας παρά από τις συνεχώς μεταβαλλόμενες πραγματικές συνθήκες στο έδαφος, όπως επιβαλλόταν από την εκ των πραγμάτων εφαρμογή του Άρθρου 42 των Κανονισμών της Χάγης.³⁶ Ωστόσο αυτή η θέση είχε διεθνώς αναγνωριστεί με την Απόφαση 1860 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών «υπογραμμίζοντας ότι η Λωρίδα της Γάζας αποτελεί ένα αναπόσπαστο μέρος του εδάφους που κατακτήθηκε το 1967 και θα είναι μέρος του Παλαιστινιακού Κράτους.»³⁷ Είναι σημαντικό πως η εν λόγω απόφαση διαμορφώθηκε σε απάντηση των εχθροπραξιών στη Λωρίδα της Γάζας σύμφωνα με την Επιχείρηση Συμπαγές Μολύβι και είναι η πρώτη απόφαση που σχολιάζει τη σχέση της Λωρίδας της Γάζας με τη Δυτική Όχθη και την Ανατολική Ιερουσαλήμ έπειτα από την Αποδέσμευση των Ισραηλινών στρατευμάτων και των εγκα-

ταστάσεων το 2005.

Το κεντρικό πρόβλημα με τη θεώρηση της Λωρίδας της Γάζας, της Δυτικής Όχθης και της Ανατολικής Ιερουσαλήμ συλλογικά ως ένα ενιαίο έδαφος είναι ότι ο νόμος της εμπόλεμης κατοχής δεν συντάχθηκε για να υποστηρίξει τέτοιους τεχνητούς συνδέσμους. Η εμπόλεμη κατοχή είναι ένα πραγματικό γεγονός.³⁸ Η διεύρυνση της έκτασης του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου κάτω από την προστασία των ενδοκρατικών και των διεθνών συμφωνιών για το διαχωρισμό περιοχών όπου δεν υπάρχει εκ των πραγμάτων στρατιωτική παρουσία και λειτουργική κυβερνητική δομή μπορεί να είναι ένα βήμα υπερβολικά μακριά. Ωστόσο, στη Συμβουλευτική Γνώμη του Διεθνούς Δικαστηρίου για τις Νομικές Συνέπειες της Κατασκευής ενός Τείχους στο Κατεχόμενο Παλαιστινιακό Έδαφος (2004), το δικαστήριο θεμελίωσε μία αξιολόγηση εμπόλεμης κατοχής του Άρθρου 42 σε αναθεώρηση των προηγούμενων αποφάσεων των Ηνωμένων Εθνών στη Μέση Ανατολή καθώς και μία σειρά συμφωνιών μεταξύ του Ισραήλ και της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO) στη κατανομή της εξουσίας.³⁹ Αν και η γνωμοδότηση προηγήθηκε της διαδικασίας αποδέσμευσης, δείχνει την προθυμία των δικαστηρίων να στηρίξουν μία αποδοχή κατοχής του Άρθρου 42 σε διεθνή όργανα παρά σε ουσιώδη χρονικά γεγονότα.⁴⁰ Παρομοίως, στην απόφαση *Ajuri v IDF Commander* (2002) το Ανώτατο Δικαστήριο του Ισραήλ αποφάνθηκε, αφού βασίστηκε σε προηγούμενες διμερείς συμφωνίες και στο γεγονός

ΛΙΛΑ ΑΓΡΑΦΙΩΤΗ

ότι οι δύο περιοχές κυβερνούσαν με ένα συντονισμένο τρόπο, ότι η Δυτική Όχθη και Λωρίδα της Γάζας θεωρούνταν ένα έδαφος κάτω από εμπόλεμη κατοχή.⁴¹ Η πρόσφατη Απόφαση 1860 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών για τον προσδιορισμό των κατεχόμενων εδαφών, που ορίζει ότι αποτελούν ένα ενιαίο έδαφος, θα μπορούσε να θεωρηθεί ως απόδειξη της διεθνούς ομοφωνίας για τη συνεχή κατοχή στη Λωρίδα της Γάζας. Παρ' όλα αυτά, παραμένει αβέβαιο το εάν τα εδάφη θα θεωρηθούν ως ένα ενιαίο έδαφος για την συνεχιζόμενη εμπόλεμη κατοχή ή την οικοδόμηση της ειρήνης ή και τα δύο.

Ξεχωριστός Έλεγχος της Λωρίδας της Γάζας

Ακόμη και με την ευνοϊκή συνέχιση του κριτηρίου του «εν δυνάμει» ελέγχου στη νομολογία του Ισραήλ, είναι απίθανο η Λωρίδα της Γάζας να μπορούσε να αντιμετωπιστεί ως κατεχόμενο έδαφος εάν θεωρούνταν ως ξεχωριστό έδαφος από τα εδάφη της Δυτικής Όχθης και της Ανατολικής Ιερουσαλήμ. Για την ικανοποίηση του κριτηρίου του εν δυνάμει ελέγχου,

όπως στην Υπόθεση των Ομήρων, μέρος του εδάφους πρέπει να παραμείνει κάτω από τον παραδοσιακό πραγματικό έλεγχο των ενόπλων δυνάμεων που τότε έχουν τη δυνατότητα να ασκήσουν επιρροή στο υπόλοιπο έδαφος όταν το επιθυμούν. Έπειτα από τη διαδικασία αποδέσμευσης και την επακόλουθη νίκη της Χαμάς στις εκλογές του 2006, οποιαδήποτε κατάλοιπη επιρροή διατηρούσε το Ισραήλ σύμφωνα με τους όρους του Σχεδίου Αποδέσμευσης ασκείται πέρα από τα σύνορα και την ανύπαρκτη συνεργασία ή επιρροή της κυβέρνησης της Χαμάς. Παρ' όλα αυτά, το Ισραήλ, με την αποχώρηση των στρατευμάτων από τα κατεχόμενα εδάφη, εκπληρώνει κατά ένα μέρος τις υποχρεώσεις του για αποχώρηση από τα κατεχόμενα εδάφη σύμφωνα με την Απόφαση 242 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (1967).⁴² Η απόφαση 338 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (1973) επέβαλε επίσης την εφαρμογή όλων των σημείων της Απόφασης 242.⁴³ Πρόσφατα αυτές οι αποφάσεις ανακαλύστηκαν με την απόφαση 1850 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (2008) σε απάντηση των εξελίξεων της ειρηνικής διαδικασίας, λίγες μέρες πριν από την Επιχείρηση Συμπαγές Μολύβι.⁴⁴ Επιπλέον, το Ισραήλ έχει επανειλημμένα επιμένει ότι η Λωρίδα της Γάζας δεν είναι πλέον υπό την κατοχή του έπειτα από την Αποδέσμευση το 2005.⁴⁵ Στην υπόθεση A και B εναντίον Ισραήλ (2008) το Ποινικό Εφετείο του Ισραήλ αποφάσισε πως η στρατιωτική αρχή του Ισραήλ έθεσε τέλος στην κατοχή της Λωρίδας της Γάζας. Το Ισραήλ δεν είχε μόνιμη φυσική παρουσία και επομένως «καμία πραγματική ικανότητα να ελέγχει αποτελεσματικά το τι συμβαίνει στη Λωρίδα της Γάζας.»⁴⁶ Τελικά το ζήτημα του ελέγχου είναι ένα θέμα εκτίμησης των γεγονότων, όπως υπάρχουν στο έδαφος, και διακρίνονται από αναγγελίες ελέγχου σε διεθνή όργανα, όπου η πραγματικότητα μπορεί να διαφέρει πολύ.

Μπορεί να Εφαρμοστεί ο Νόμος της Εμπόλεμης Κατοχής στη Λωρίδα της Γάζας;

Σε ορισμένες στιγμές κατά την Επιχείρηση Συμπαγές Μολύβι, τμήματα της Λωρίδας της Γάζας θα έρχονταν προσωρινά υπό τον έλεγχο του Ισραήλ προκειμένου να εφαρμοστεί ο νόμος της κατοχής. Ο Άνταμ Ρομπερτς έχει υποστηρίξει ότι «ίσως κανείς διακινδυνεύσει να θεωρήσει ως δίκαιο γενικό κανόνα πως κάθε φορά που οι ένοπλες δυνάμεις μιας χώρας ελέγχουν ξένο έδαφος και βρίσκονται πρόσωπο με πρόσωπο με τους κατοίκους του, κάποιες ή όλες οι διατάξεις του νόμου της κατοχής

εφαρμόζονται.»⁴⁷ Ωστόσο, ο βαθμός στον οποίο η επίθεση Συμπαγές Μολύβι επανέφερε μία πλήρη εμπόλεμη κατοχή του εδάφους είναι αβέβαιο. Ο πρωταρχικός παράγοντας σε αυτόν τον εναέριο βομβαρδισμό, συνοδευόμενος από μικρές εδαφικές εισβολές που προτιμούσε ο στρατός του Ισραήλ, δεν επαρκούσε σε καμία περίπτωση για το επίπεδο ελέγχου που είναι απαραίτητο για την εδραίωση ολοκληρωμένου καθεστώτος κατοχής.⁴⁸ Από τότε που εκδόθηκε η απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στην υπόθεση Μπάνκοβικ κατά Βελγίου και Άλλων (Bancovic v Belgium and Others) (2001), ο εναέριος έλεγχος δεν θεωρείται αποτελεσματικός έλεγχος για την εμπόλεμη κατοχή.⁴⁹ Σ' αυτή την περίπτωση οι υποψήφιοι των οποίων οι συγγενείς είχαν σκοτωθεί κατά τη διάρκεια μιας αεροπορικής επιδρομής του NATO στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, υποστήριξαν ανεπιτυχώς ότι η προστασία της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα είχε επεκταθεί σε αυτούς επειδή τη στιγμή της επίθεσης τα Εναγόμενα Κράτη είχαν αποτελεσματικό έλεγχο στον εναέριο χώρο του Βελιγραδίου.⁵⁰ Δεν έχει υπάρξει πρόσφατη νομολογία που να υποστηρίζει πως αυτή η στάση έχει διαφοροποιηθεί. Επομένως, ανεξάρτητα από τον πολιτικό χειρισμό του καθεστώτος της Γάζας ως κατεχόμενου εδάφους, οι ανθρωπιστικές διατάξεις των Κανονισμών της Χάγης στην εμπόλεμη κατοχή συνεχίζουν να εφαρμόζονται κάθε στιγμή που το εμπόλεμο μέρος ασκεί de facto έλεγχο σε τμήμα του εδά-

φους ή στον πληθυσμό.

Συμπέρασμα

Στις 21 Ιανουαρίου 2009, έπειτα από την Επιχείρηση Συμπαγές Μολύβι, ο στρατός του Ισραήλ ακόμη μία φορά απέσυρε όλα τα στρατεύματά του από τη Λωρίδα της Γάζας αφήνοντας ασαφές το καθεστώς του εδάφους.⁵¹ Έπειτα από την ανατιολόγητη μετακίνηση του ΔΔΑΔ από το κριτήριο του «εν δυνάμει» ελέγχου στην απόφαση του Κογκρέσου, η απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου του Ισραήλ σηματοδότησε την επιστροφή στο σύνθετο διπλό κριτήριο εφαρμογής της εξέτασης στην κρατική πρακτική. Παρά την εκ πρώτοισ όψεως σαφήνεια η επακόλουθη εφαρμογή του κριτηρίου του εν δυνάμει ελέγχου σπλώνεται από δύο αντικρουόμενες ερμηνείες. Εάν η Λωρίδα της Γάζας θεωρείται ως ένα ενιαίο έδαφος μαζί με την Δυτική Όχθη και την Ανατολική Ιερουσαλήμ, όπως ορίζουν οι διμερείς συνθήκες και τα διεθνή ψηφίσματα, τότε ενδεχομένως εκεί να υπάρχει συνεχής ισραηλινή εμπόλεμη κατοχή. Εάν, πάλι, η Λωρίδα της Γάζας θεωρείται ως μία απομονωμένη μονάδα, χωριστή από τα άλλα κατεχόμενα εδάφη, όπως φαίνεται από τα γεγονότα τότε πιθανώς η εμπόλεμη κατοχή να έχει τελειώσει. Αυτές οι αντικρουόμενες ερμηνείες παράλληλα με τις ενυπάρχουσες πολιτικές ανησυχίες έχουν συνεχίσει να εμποδίζουν αυτό που θα πρέπει να αποτελέσει μια ξεκάθαρη εφαρμογή των Κανονισμών της Χάγης στα γεγονότα.

1 Γιατροί για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα κατά του Πρωθυπουργού Ανώτατο Δικαστήριο 201/09, 248/09. Διεθνές Δίκαιο για τα Εγχώρια Δικαστήρια 1213 (IL 2009).

2 Άρθρο 42, Παράρτημα στους Κανονισμούς της Σύμβασης σχετικά με τους Νόμους και τα Έθιμα του Πολέμου στην Ήπρά, 1907.

3 Μαρί Κόλβιν, Ούζι Μακνάιμι, Το πετυχημένο Ισραήλ εκπέμπει σήμα παύσης πυρών, ('Successful' Israel signals ceasefire) THE SUNDAY TIMES, 18 Ιανουαρίου 2009. Ωστόσο άλλες αναφορές δείχνουν ότι ο σχεδιασμός της Επιχείρησης «Συμπαγές Μολύβι» ξεκίνησε έξι μήνες πριν από τις επιθέσεις. Μπάρκ Ραβίντ, Παραπληροφόρηση, μυστικότητα και ψέματα: Πώς προέκυψε η επίθεση της Γάζας (Disinformation, secrecy and lies: How the Gaza offensive came about) <http://www.haaretz.com/hasen/spages/1050426.html> (τελευταία επίσκεψη στις 20 Μαΐου 2009). Μπεν Γουάιτ, Το Ισραήλ επεδίωκε μια Ανθρωπιστική κρίση (Israel wanted a humanitarian crisis) <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2009/jan/20/gaza-israelandthepalestinians> (τελευταία επίσκεψη στις 20 Μαΐου 2009).

4 Ο Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών Μπαν Κι Μουν (Ban Ki-Moon) καταδίκασε «την υπερβολική χρήση» της βίας που προκάλεσαν οι ρουκέτες του Ισραήλ και της Χαμάς. Guardian Service, Reuters, Ο Βομβαρδισμός τριών περιοχών των Ηνωμένων Εθνών πρέπει να ερευνηθεί, λέει ο Μπαν, THE IRISH TIMES, 21 Ιανουαρίου 2009. Ο Τζον Χολμς, ο Γενικός Βοηθός Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών για τις Ανθρωπιστικές Υποθέσεις κατέκρινε με οξύτητα τη συστηματική καταστροφή των βιομηχανιών και τις συνέπειες της στην οικονομική ανάπτυξη της Γάζας. Μάικλ Γιάνσεν, Ο Βομβαρδισμός στα παράλια της Γάζας τραυματίζει τέσσερις Παλαιστίνιους (Shelling of Gaza coast injures four Palestinians), THE IRISH TIMES, 23 Ιανουαρίου 2009. Αντίστοιχα, η απόφαση του Συμβουλίου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα σχετικά με τις «σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Κατεχόμενο Έδαφος της Παλαιστίνης, ιδιαίτερα λόγω των πρόσφατων επιθέσεων του ισραηλινού στρατού κατά της κατεχόμενης Λωρίδας της Γάζας», σκιαγραφούσε το πώς η ισραηλινή πολιτορκία και η διακοπή παροχής καυσίμων, τροφής και φαρμάκων οδήγησε σε «καταστροφικές ανθρωπιστικές και περιβαλλοντολογικές συνέπειες» στη Λωρίδα της Γάζας. Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση. Οι Σοβαρές Παραβιάσεις των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο Κατεχόμενο Παλαιστινιακό Έδαφος, Ιδιαίτερα Λόγω των Πρόσφατων Επιθέσεων του Ισραηλινού Στρατού στην Κατεχόμενη Λωρίδα της Γάζας, (The grave violations of human rights in the Occupied Palestinian Territory, particularly due to the recent Israeli military attacks against the occupied Gaza Strip), (12

λανουαρίου 2009)A/HRC/S-9/L.1.

5 Το Σχέδιο Αποδέσμευσης [http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Reference+Documents/Disengagement+Plan+++General+ Outline.htm](http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Reference+Documents/Disengagement+Plan+++General+Outline.htm), (τελευταία επίσκεψη στις 25 Μαρτίου 2009).

6 Το Άρθρο 42, Παράρτημα στους Κανονισμούς της Σύμβασης σχετικά με τους Νόμους και τις Συνθήκες του Πολέμου στην Ήνρα (1907).

7 Loh Khing Woon v Lai Kong Jin and Another, (1946), [Annual Digest and Reports of Public International Law Cases, (1953), (Λονδίνο), Τόμος 15 (1948), Υπόθεση υπ' αρ. 138, σ. 449]. Μ' ένα παρόμοιο τρόπο ο Άνταμ Ρόμπερτς (Adam Roberts) έχει σχολιάσει για το Άρθρο 42 πως «το κεντρικό νόημα του όρου είναι αρκούντως προφανές. Όμως, όπως συχνά συμβαίνει με τις αφηρημένες έννοιες, τα όρια τους είναι λιγότερα ξεκάθαρα.» Άνταμ Ρόμπερτς, «Τι είναι η Στρατιωτική Κατοχή;» (“What is Military Occupation?”), (1984) 55 BYIL 249.

8 Μόρις Γκρινσπαν, Το Σύγχρονο Δίκαιο των Επιχειρήσεων Ήνρας (The Modern Law of Land Warfare) (Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια, 1959), σελ. 213.

9 Αυτό απορρέει από τον παλαιότερο στρατιωτικό κώδικα, τον Κώδικα των Βρυξελλών όπου εφόσον η «εξουσία της νόμιμης δύναμης έχει ανασταλεί και έχει ουσιαστικά περάσει στα χέρια των κατακτητών, οι τελευταίοι θα λάβουν όσα μέτρα μπορούν για να επαναφέρουν και να διασφαλίσουν, όσο είναι δυνατόν, τη δημόσια τάξη και την ασφάλεια.» Σχέδιο για μια Διεθνή Διακήρυξη σχετικά με τους Νόμους και τις Συνθήκες του Πολέμου, 17 Αύγουστου 1874, 4 Martens Nouveau Recueil (ser. 2) 219, 65 BRIT. FOREIGN & SR. PAPERS 1005 (1873-74).

9 Seethalakshmi Achi st al. v V.T. Veerappa Chettiar, (1951) 11 ILR 576.

10 L. Oppenheim, International Law A Treatise, Vol II Disputes War and Neutrality (7th ed., Longmans, 1952), στην σ. 434. Αυτή ήταν επίσης η άποψη του Λόρδου Κινγκκντάουν, ότι δηλαδή η πρόθεση των εμπόλεμων μερών για τη διατήρηση του εδάφους στο οποίο έχουν εισβάλει καθορίστηκε από την εδραίωση κάποιας διακυβέρνησης σε αυτό. Cremidi v. Powell (Gerasimo's Case), (1857), 11 MOO. P.C. 88; 14 E.R. 628.

11 (1951) 11 ILR 576.

12 Άρθρο 43, Παράρτημα της Σύμβασης αναφορικά με τους Νόμους και τα Έθιμα του Πολέμου στην Ήνρα (1907). Καθώς η εξουσία της νόμιμης εξουσίας έχει στην ουσία περάσει στα χέρια του κατακτητή, ο τελευταίος θα πρέπει να λάβει όλα τα μέτρα για να επαναφέρει, και να διασφαλίσει, όσο είναι δυνατόν, την δημόσια τάξη και ασφάλεια, παράλληλα σεβόμενος, εκτός και αν εμποδίζεται εντελώς, τους ισχύοντες νόμους της χώρας.

13 PM Interview with the BBC World Service, <http://www.number10.gov.uk/Page3423>, (τελευταία επίσκεψη στις 21 Μαΐου 2009).

14 Dietrich Schindler και Jiri Toman, Οι Νόμοι των Ένοπλων Συγκρούσεων, Μια Συλλογή Συμβάσεων, Αποφάσεις και Άλλα Έγγραφα (The Laws of Armed Conflicts, A Collection of Conventions, Resolutions and Other Documents) (Martinus Nijhoff, 1988). Αναπαραγωγή των «Οδηγιών για την Κυβέρνηση των Στρατευμάτων των Ηνωμένων Πολιτειών στο Πεδίο.» Οι οδηγίες Lieber δημιουργήθηκαν αρχικά για να χρησιμοποιηθούν στον Αμερικανικό Εμφύλιο Πόλεμο, όμως σύντομα αναπαράχθηκαν για να χρησιμεύσουν ως οδηγίες για πολέμους διεθνούς χαρακτήρα.

15 Doris Appel Graber, Η Ανάπτυξη του Δικαίου της Εμπόλεμης Κατοχής 1863-1914, Μια Ιστορική Έρευνα (The Development of the Law of Bel-ligerent Occupation 1863-1914, A Historical Survey) (Νέα Υόρκη: Τύπος του Πανεπιστημίου Κολούμπια, 1949), στην 52.

16 Ο.π., στη σ. 62.

17 Ο.π., στη σ.56. Εγχειρίδιο Διεθνούς Δικαίου προς Χρήση των Στρατιωτικών Αξιωματικών της Ήνρας. (Manuel de Droit International a l'Usage des Officiers de l'Armie de Terre).

18 Υπουργείο Άμυνας του Ηνωμένου Βασιλείου, Το Εγχειρίδιο του Δικαίου στις Ένοπλες Συγκρούσεις (The Manual of the Law of Armed Conflict) (University Oxford Press, 2004), στην παράγραφο 11.3

19 re List and Others (Δίκη των Ομήρων) (1948) 15 Ann Dig 632.

20 (1948) 15 Ann Dig 638.

21 Ibid. Οι εξουσίες της κυβέρνησης πέρασαν στα χέρια των Γερμανικών Ενόπλων Δυνάμεων και η Γιουγκοσλαβία έγινε μία χώρα υπό κατοχή. Η εισβολή στην Γιουγκοσλαβία συνεχίστηκε στην Ελλάδα. Στις 22 Απριλίου του 1941, οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, οι οποίες είχαν διεξάγει μέχρι τότε με επιτυχία μια παρατεταμένη αντίθεση εναντίον των Ιταλών στο αλβανικό μέτωπο (η πρώτη νίκη των Συμμαχικών Δυνάμεων στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο), αναγκάστηκαν να παραδοθούν και στις 28 Απριλίου, 1941, η Αθήνα έπεσε στα χέρια του εισβολέα. Από την ημερομηνία εκείνη η Ελλάδα έγινε μια χώρα υπό κατοχή μέσα στα πλαίσια της έννοιας του ισχύοντος Διεθνούς Δικαίου.

22 Υπόθεση που αφορούσε τις Ένοπλες Δραστηριότητες στο Έδαφος του Κονγκό (Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, Ουγκάντα), Απόφαση, Αναφορές του Διεθνούς Δικαστηρίου, 2005.

23 Όπως παραπάνω, στην παράγραφο 173.

24 Όπως παραπάνω «Ωστόσο, η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό δεν παρέχει κάποια συγκεκριμένα στοιχεία που να δείχνουν ότι οι ένοπλες δυνάμεις της Ουγκάντα άσκησαν την εξουσία σε όποιες άλλες περιοχές εκτός από την επαρχία Ιτούρι».

25 Η Υπόθεση σχετικά με τις Ένοπλες Δραστηριότητες στο Έδαφος του Κονγκό (Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo) (Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό Ουγκάντα), Διεθνές Δικαστήριο, 19 Δεκεμβρίου 2005. Ξεχωριστή γνώμη του Δικαστή Parra-Aranguren, σ. 7, παράγραφος 33.

26 Όπως παραπάνω, στην σελίδα 9, παράγραφο 39. Το 2004 η αναφορά της Αποστολής των Ηνωμένων Εθνών στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό εστίασε στις δραστηριότητες έντεκα διαφορετικών ένοπλων και πολιτικών ομάδων που ενεπλάκησαν στη διαμάχη του Ιτούρι.

27 Ιατροί για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα κ.α εναντίον του Πρωθυπουργού κ.α, Ανώτατο Δικαστήριο 201/209, 248/09, ILDC 1213 (IL 2009).

28 Tzemel v. Minister of Defence, P.D. 37(3) 365, HCJ 102/82.

29 Ανώτατο Δικαστήριο 201/209, 248/09, Διεθνές Δίκαιο για τα Εγχώρια Δικαστήρια 1213 (IL 2009), παράγραφος 14.

30 Το Σχέδιο Αποδέσμευσης <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Reference+Documents/Disengagement+Plan+-+General+Outline.htm> (τελευταία επίσκεψη στις 25 Μαρτίου 2009).

31 Ο.π.

32 B'TSELEM, Η Προοπτική του Ισραηλινού Ελέγχου στη Λωρίδα της Γάζας, (The Scope of Israeli Control in the Gaza Strip) www.btselem.org/english/Gaza_Strip/Gaza_Status.asp (τελευταία επίσκεψη 17 Μαρτίου 2009).

33 http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/1654510.stm (τελευταία επίσκεψη στις 26 Μαρτίου 2009).

34 Διακήρυξη των Αρχών στους Διακανονισμούς Προσωρινής Αυτοκυβέρνησης, 32 Διεθνή Νομικά Υλικά (1993) 557-650.

35 Όπως παραπάνω, στη σ. 568.

36 Η πραγματική κατάσταση του εδάφους έπεται από τη διαδικασία του Όσλο έγινε ακόμη περίπλοκη μετά το διαχωρισμό της Δυτικής Όχθης σε ζώνες διαφόρων βαθμών ελέγχου που μοιράζονταν μεταξύ του κατακτητή και της Εθνικής Παλαιστινιακής Αρχής (ΕΠΑ). Στην Γάζα το έδαφος διαιρέθηκε σε δύο ζώνες κατοχής.

37 S/RES/1860 (2009).

38 (1948) 15 Ann Dig 638. «Εάν μία εισβολή έχει μετατραπεί σε κατοχή είναι ένα πραγματικό γεγονός».

39 Συμβουλευτική Γνώμη σχετικά με τις Νομικές Συνέπειες της Κατασκευής ενός Τείχους στο Κατεχόμενο Παλαιστινιακό Έδαφος, (Advisory Opinion Concerning Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory), Διεθνές Δικαστήριο, 9 Ιουλίου 2004, παράγραφος 78.

40 Πιο ενθαρρυντικά στην ξεχωριστή του γνώμη στην Υπόθεση του Κονγκό, ο δικαστής Kooijmans αρνήθηκε να συζητήσει την πρόταση ότι η Συμφωνία της Λουσάκα αυτόματα έδωσε ένα τέλος στο καθεστώς της Ουγκάντα ως κατεχόμενη δύναμη στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, από τη στιγμή που το καθεστώς βσιζόταν ουσιαστικά στον έλεγχο. Η Υπόθεση σχετικά με τις Ένοπλες Δραστηριότητες στο Έδαφος του Κονγκό (Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo) (Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό Ουγκάντα), Διεθνές Δικαστήριο, 19 Δεκεμβρίου 2005. Ξεχωριστή Γνώμη του Δικαστή Kooijmans, σ. 11, παράγραφος 53.

41 Ajuri v. IDF Commander, Ανώτατο Δικαστήριο 7015/02, Ανώτατο Δικαστήριο 7019/02 στην παράγραφο 22.

42 S/RES/242 (1967). Η Κατάσταση στη Μέση Ανατολή (22 Νοεμβρίου) παράγραφος 1(1).

43 S/RES/338 (1973). Κατάπαυση πυρών στη Μέση Ανατολή (22 Οκτωβρίου) παράγραφος 2.

44 S/RES/1850 (2008). Η Κατάσταση στη Μέση Ανατολή συμπεριλαμβανομένου του Παλαιστινιακού Ζητήματος (16 Δεκεμβρίου 2008).

45 Το Σχέδιο Αποδέσμευσης <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Reference+Documents/Disengagement+Plan+-+General+Outline.htm> (τελευταία επίσκεψη στις 25 Μαρτίου 2009).

Ανώτατο Δικαστήριο 10265/05, Διεθνές Δίκαιο για τα Εγχώρια Δικαστήρια 160 (IL 2009). Το Περιφερειακό Συμβούλιο στην των Παραλίων της Γάζας. The Knesset, Ανώτατο Δικαστήριο 1661/05; Το Ανώτατο Δικαστήριο του Ισραήλ αποφάσισε ότι η αποχώρηση του Ισραήλ από τη Γάζα ήταν νόμιμη στο Nadia Matar και Ors εναντίον του Αρχηγού της Ισραηλινής Αμυντικής Δύναμης στη Γάζα, (Commander of the Israeli Defence Force in Gaza) Επίσημη Αναφορά, Ανώτατο Δικαστήριο 6339/05, Διεθνές Δίκαιο για τα Εγχώρια Δικαστήρια (IL 2005) παράγραφος 12.

46 A και B v. Ισραήλ, Απόφαση Εφετείου, CrimA 6659/06, 1757/07, 8228/07, 3261/08; Διεθνές Δίκαιο για τα Εγχώρια Δικαστήρια 1069 (IL 2008), παράγραφος 11; Πρόσφατα στην υπόθεση Γιατροί για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα κατά του Πρωθυπουργού το Ισραήλ υποστήριξε ότι έπεται από την αποδέσμευση από τη Λωρίδα της Γάζας δεν ασκούσε πλέον αποτελεσματικό έλεγχο και δεν μπορούσε να φροντίσει τον πληθυσμό εκεί. Ανώτατο Δικαστήριο 201/09, 248/09, Διεθνές Δίκαιο για τα Εγχώρια Δικαστήρια HCJ 201/09, 248/09; ILDC 1213 (IL 2009).

47 Adam Roberts, "Τι είναι η Στρατιωτική Κατοχή," (1985) BYIL 249.

48 Toni O'Loughlin, Hazem Balousha, Toby Helm, «Οι Αεροπορικές Επιδρομές στη Γάζα σκοτώνουν 225 όσο το Ισραήλ στοχεύει την Χαμάς» (Air Strikes in Gaza kill 225 as Israel targets Hamas) The Observer, 28 Δεκεμβρίου 2008. «Μία πτήση ενός Ισραηλινού μαχητικού F-16 εκτόξευσε τουλάχιστον 30 πυραύλους κατά τη διάρκεια των αεροπορικών επιδρομών κατά των θέσεων της Χαμάς στην Γάζα.» ("A flight of Israeli F-16 fighters fired at least 30 missiles during air strikes against Hamas positions in Gaza.")

Σ' ένα πρώτο έργο του μετά τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο ο Βον Γλαν υποστήριξε πως «από τη στιγμή που το διεθνές δίκαιο δεν αναφέρει κάποιο κανόνα που να απαγορεύει τον στρατό μέσω του οποίου πρόκειται να ασκηθεί μία αποτελεσματική εμπόλεμη κατοχή, μπορεί να είναι θεωρητικά πιθανό να διατηρηθεί ο απαραίτητος έλεγχος μόνον μέσω της εναέριας δύναμης των κατακτητών. Ωστόσο η απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στην υπόθεση Bankovic έχει έκτοτε διασαφηνίσει ότι ο εναέριος έλεγχος δεν είναι αρκετός για τη διατήρηση ενός αποτελεσματικού ελέγχου για την εμπόλεμη κατοχή. Von Glahn, Η ΚΑΤΟΧΗ ΤΟΥ ΕΧΘΡΙΚΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ, ΕΝΑΣ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΜΠΟΛΕΜΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ (THE OCCUPATION OF ENEMY TERRITORY; A COMMENTARY ON THE LAW AND PRACTICE OF BELLIGERENT OCCUPATION) (Μινεάπολη: The University of Minnesota Press, 1957), στη σ. 28.

49 Μπάνκοβικ κατά Βελγίου και Λοιπών (Bankovic v. Belgium and Others (2001) 123 I.L.R. 94.

50 Όπως παραπάνω, στη σ. 95.

51 Τα Τελευταία Ισραηλινά Στρατεύματα «Αφήνουν» τη Γάζα (Last Israeli Troops 'Leave' Gaza), BBC News, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7841902.stm (τελευταία επίσκεψη στις 3 Ιουνίου 2009).

Ο Ισραηλινός στρατός υποστηρίζει ότι έχει ολοκληρώσει την αποχώρησή του από τη Λωρίδα της Γάζας, έπεται από μία επίθεση τριών βδομάδων κατά των μαχητών της ομάδας της Χαμάς. Τα στρατεύματά του θα παραμείνουν κοντά στα σύνορα και τα κατασκοπευτικά αεροπλάνα του συνεχίζουν να πετούν πάνω από τη Γάζα και τα πλοία του στόλου εξακολουθούν να εκτοξεύουν πυρά σποραδικά στα παράλια της Γάζας.